

Zbirka ulitkov profesorja Milana Trbižana

Castings collection of professor Milan Trbižan

KATARINA TRBIŽAN¹, RADOMIR TURK², MIRKO JUTERŠEK³,
REINHARD DÖPP⁴, BOŠTJAN ŽEKŠ⁵, MILAN TRBIŽAN²

¹Inštitut ISC d.o.o., Dunajska 186, 1000 Ljubljana, Slovenija
E-mail: institut.isc@t-2.net

²Naravoslovnotehniška fakulteta, Aškerčeva 12, 1000 Ljubljana, Slovenija
E-mail: rado.turk@ntf.uni-lj.si; milan.trbizan@ntf.uni-lj.si

³Martinova pot 13, 1000 Ljubljana, E-mail: mjutersek@volja.net

⁴Tehnična Univerza Clausthal, Robert-Koch-Straße 42, D-38678 Clausthal-Zellerfeld
E-mail: giessereitechnik@tu-clausthal.de

⁵Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 3, 1000 Ljubljana, Slovenija
E-mail: sazu@sazu.si

Received: September 21, 2006

Accepted: October 20, 2006

Izveček: Dne 21. junija 2006 je bila v prostorih Oddelka za materiale in metalurgijo Naravoslovnotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, Lepi pot 11, odprta stalna razstava »Zbirka ulitkov profesorja Milana Trbižana«. Uvodni govor je imel dekan Naravoslovnotehniške fakultete in predstojnik Oddelka za materiale in metalurgijo prof. dr. Radomir Turk, zbirko je ocenil umetnostni zgodovinar prof. dr. Mirko Juteršek, v imenu Tehnične Univerze v Clausthalu je govoril prof. dr. Reinhard Döpp, sledil je kratek nagovor avtorja zbirke prof. dr. Milana Trbižana, poglobljeno oceno je na zaključku podal predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti akademik prof. dr. Boštjan Žekš, ki je tudi otvoril razstavo.

Abstract: On 21st June 2006 was at Department for Materials and Metallurgy, Faculty of Natural Sciences and Engineering, University of Ljubljana, Lepi pot 11, opened permanent exhibition »Casting collection of Professor Milan Trbižan«. Introductory speech had dean of Faculty of Natural Sciences and Engineering and principal of Department for Materials and Metallurgy Prof. Dr. Radomir Turk, the collection estimated art historian Prof. Dr. Mirko Juteršek, in the name of Technical University Clausthal spoke Prof. Dr. Reinhard Döpp, following had short speech author of collection Prof. Dr. Milan Trbižan, deep estimation gave at the end president of Slovenian Academy of Sciences and Arts Academician Prof. Dr. Boštjan Žekš, who also opened the exhibition.

Ključne besede: zbirka, umetniški ulitki, donacija, mednarodno sodelovanje

Key words: collection, art castings, donation, international collaboration

UVOD

KATARINA TRBIŽAN, UNIV. DIPL. INŽ.

Prisotnih je bilo nad 110 udeležencev, med njimi je bilo več delegacij iz tujine, najbolj številna je bila iz Nemčije, saj je bilo samo iz TU Clausthal sedem profesorjev pod vodstvom bivšega rektorja prof. dr. G. Müllerja in podpredsednice dr.-inž. Schwarz, češko livarstvo je zastopal doc. dr. J. Roučka iz TU Brno, generalni sekretar Avstrijskega društva livarjev in urednik Giesserei Rundschau dipl.-inž. E. Nechtelberger, hrvaško prof. dr. F. Unkič iz Sveučilišta u Zagrebu in predsednik Hrvatskog Udruženja za ljevarstvo mag. M. Galič, medtem ko se poljska delegacija odprta zaradi drugih obveznosti ni mogla udeležiti.

Razstavnih eksponatov so donacija umetniških in okrasnih ulitkov, ki jih je avtor prejemal več desetletij kot priznanja za delovanje v različnih forumih, za predavanja na jubilejnih kongresih ali kot osebna darila. Takih eksponatov je v zbirki največ in posredujejo zapis o strokovni povezanosti livarjev Slovenije s svetom. Drugi sklop predstavljajo stvaritve domačih avtorjev, ki so nastale na pobudo Katedre za livarstvo, ko je bilo potrebno predstaviti in obeležiti posebne dogodke, npr. ob ustanovitvi samostojne države.

Odločitev o donaciji te osebne zbirke ni bila težka, saj je bila podprta s strani Oddelka za materiale in metalurgijo in Naravoslovnotehniške fakultete, predvsem dekana prof. dr. R. Turka. Z njo predstavlja Fakulteta livarsko in metalurško stroko na povsem drugačen način: umetniško oblikovana ulita kovina trajno sporoča o lepoti, ki si jo je zamislil ustvarjalec in dovršeno izdelal livar.

Poleg eksponatov so razstavljeni tudi panoji s tremi izstopajočimi dosežki na področju umetniškega litja v preteklih 300 letih. V prvi vrsti gre za pogosto prezrto delo J. V. Valvazorja na področju livarstva. Na kratko nekaj podatkov: Leta 1681 je ulil 2,5 m visok kip Marije v enem kosu s tanko steno, ki se nahaja pred cerkvijo sv. Jakoba v Ljubljani. Nato je leta 1687 v *Philosophical Transactions*, glasilu angleške akademije Royal Society, objavil članek o litju tankostenskih kipov, ki je prvi slovenski tehnični dokument in je pomemben prispevek k razvoju livarstva. V istem letu je postal tudi član Royal Society. Razvoj litja tankostenskih ulitkov se je torej začel že tedaj in je enako aktualen še danes. Prispevek Valvazorja na področju livarstva je premalo poznan in naloga stroke je, da ga uveljavi kot pomemben del kulturno-tehnične identitete Slovenije.

Drugi pano podaja prispevek Železarne in železolivarne na Dvoru pri Žužemberku (1795 - 1891) pri razcvetu umetniškega litja železove litine v prvi polovici 19. stoletja v tedanji Avstroogrski monarhiji in Nemčiji. Ulivali so okrasne krožnike in predmete, s katerimi so se enakovredno vključevali med tedanje vodilne livarne, po lastnih osnutkih pa so ulivali tudi spomenike, grbe in plošče. Ker je Železarna leta 1891 v celoti prenehala delovati, ne da bi se ohranil vsaj del proizvodnje, se je v nasprotju z drugimi tedanjimi livarnami ohranilo le malo ulitkov, modeli pa so se v celoti izgubili. Zato ti dosežki niso postali, tako kot v drugih državah, del nacionalne identitete, na katero opozarjajo z reprodukcijami v obliki visokovrednih daril. Najbolj značilno se to vidi pri razstavljenih okrasnih krožnikih iz prve polovice 19. stoletja, ki izvirajo iz štirih držav nekdanje Avstroogrške monarhije, medtem ko ostajajo domači unikatni eksponati nepoznani.

Le po zaslugi nekaterih zgodovinarjev, ki so opisovali Dvor pri Žužemberku, je danes Železarna prikazana v tuji literaturi kot ena tedaj vodilnih. Z reprodukcijami kot tudi z lastnimi kreacijami, predvsem pa s povsem enakovredno tehnično dovršenostjo okrasnih in umetniških ulitkov, se je vključevala v tedanje umetniške trende pri ulivanju železove litine. To gibanje, ki se je nenavadno hitro razširilo najprej po Nemčiji, nato pa še po Avstroogrski monarhiji, je v obdobju med 1820 in 1860 doseglo po kakovosti ulitkov iz litega železa zaenkrat še nepresežen vrhunec. Zaradi vojn z Napoleonom tedaj ni bilo na razpolago bron, zato je mogoče, da je na kontinentu ravno to vzpodbudilo razvoj kupolk, ki so omogočile kakovostno pretaljevanje že pridobljenega železa, ki je bil dotedaj prvenstveno namenjeno za kovanje jekla na fužinah. Lito železo iz kupolk ima evtektično sestavo z bistveno več ogljika, posledica je neprimerno nižje tališče in odlična livnost. Na ta način je bila talina vedno dosegljiva, ne samo kot dotedaj ob kampanijah na fužinah. Za arhitekto je pomenilo lito železo z značilno črno barvo, ki je omogočilo litje zelo tankih sten z debelino celo samo 2 – 3 mm, nov izziv in novo področje ustvarjanja. Da bi čim bolj spoznali in izkoristili njegove prednosti, so se poglobljali v tehniko izdelave livarskih modelov, livarsko tehnologijo, cizeliranje in površinsko obdelavo litoželeznih ulitkov. Seveda je bilo litje železove litine poznano že več kot dva tisoč let preje, vendar ne v tako razširjeni obliki ter v taki umetniški in tehnološki dovršenosti. Nastali so litoželezni paviljoni in cerkve, spomeniki, okrasne ograje, okrašene peči, nagrobni križi, okvirji za zrcala in še vrsta drugih predmetov. Okoli leta 1860 je ta trend sicer pričel ponehavati, ohranila pa se je močna tradicija, ki pa jo je

pri nas potrebno še oživiti in ji v naši javnosti dati svoje mesto.

Tretji pano prikazuje livarno zvonov družinskega podjetja Samassa (1767 - 1917), ki je z mednarodno uveljavljenostjo ravno tako presejala tedanje državne meje in je pri nas nekoliko bolj poznana. Leta 2004 so v Italiji izdali o njej brošuro z bogatim slikovnim materialom, v strokovnem komiteju je sodeloval tudi dr. M. Žargi kot predstavnik Narodnega muzeja v Ljubljani; tekst, ki je sicer v italijanskem, je preveden tudi v slovenski in furlanski jezik.

RAZSTAVNI KATALOG

KATARINA TRBIŽAN, UNIV. DIPL. INŽ.

Panoji so le povzetek opisov iz uvodnega dela kataloga, ki je izšel ob odprtju razstave na 138 straneh, njegov osrednji del je namenjen predstavitvi posameznih eksponatov (65 umetniških in okrasnih predmetov, 9 miniaturnih portretov znamenitih Slovencev ter 35 medalj in plaket). Obsežno in zahtevno uredniško delo skupaj s fotografijami in zamudnim zbiranjem podatkov je prevzela Katarina Trbižan, univ. dipl. inž. O vsakem eksponatu so zbrani podatki, kot: naziv, podatki o avtorju, livarni, v kateri je bil ulit original in reprodukcija, dimenzije ulitka, livni material, postopek litja in darovalec. Ker je večina darovalcev iz tujine, so podatki v dveh jezikih, v slovenščini in angleščini. V predgovorih sta katalog ocenila prof. dr. R. Turk kot dekan Naravoslovnotehniške fakultete s stališča metalurške in livarske stroke ter univerze, v drugem predgovoru je umetnostni zgodovinar prof. dr. M. Juteršek podal vsebinski vidik in kategorizacijo zbirke.

V uvodnem delu so opisani tudi tehnološki postopki litja umetniških ulitkov, ki so bili poznani tudi na prostoru Slovenije, le nekateri od njih so bili na osnovi najnovejšega razvoja bistveno izboljšani. Povsem so opuščeni postopki z uporabo glinastih peskov, ki so zahtevali večdnevno sušenje. Vendar se pri tem pozablja, da so tedaj ulivali v sušene forme, ki so bile ogrete na 300 °C in popolnoma brez vlage, to pa je izboljšalo livnost. Zato lahko nekatere tankostenske ulitke izdelujemo danes le z bolj zahtevnimi tehnološkimi postopki.

Slika 1. Razstavni katalog; na naslovnici je kompozicija žarkov akademskega kiparja Tomaža Kolariča
Figure 1. Exhibition catalogue; on the title page is composition of sunbeams by academic sculptor Tomaž Kolarič

OTVORITVENI GOVOR

PROF.DR.RADOMIR TURK, DEKAN NARAVOSLOVNOTEHNIŠKE FAKULTETE

Zbirka ulitkov prof. Trbižana, ki jo danes otvarjamo, ima več pomenov. Je del izdelkov metalurgije širšega evropskega prostora, je plod sodelovanja eksperta - livarja pri tehniški realizaciji zamisli umetnika, je spomin na nešteta mednarodna znanstvena in strokovna sodelovanja strokovnjakov - livarjev, in kjer je bil prof. Trbižan izjemno ploden, govori o visoki tehnološki strokovnosti slovenskih livarjev ter opozarja na več kot 300 letni kulturno-tehnični dokument o tradiciji livarstva in metalurgije na Slovenskem. Imamo malo znanstvenih člankov, ki bi na tako visokem nivoju že v času Valvazorja, seveda pa po njegovi zaslugi, seznanjal angleško akademijo Royal Society o litju tankostenih ulitkov v Ljubljani. Ne nazadnje, zbirka bo ostala v teh naših prostorih, t.j. prostorih Oddelka za materiale in metalurgijo Naravoslovnotehniške fakultete Univerze v Ljubljani v nagovor mlajšim generacijam, da je izbira poklica življenjska odločitev, kjer se združujejo tako razumski, kot tudi duhovni potenciali človekove celovitosti. In to ta stroka gotovo je.

Da bi razumeli pomen celovitosti, je treba iti časovno daleč nazaj.

Odločujoč pohod človeka se je pričel, ko se je naučil oblikovati materijo. Več kot deset tisoč let ta proces že poteka in mu ni videti konca. Pričel se je spontano in skoraj sočasno na treh, povsem ločenih predelih modrega planeta, na bližnjem vzhodu, na severu Kitajske in visoko v goratih Andih. Pohod časovno pridobiva eksponentno na dinamiki in postaja vse bolj neobvladljiv. Danes je globaliziran, v vsak, še tako zakotni

Slika 2. Različne upodobitve sv. Barbare – zaščitnice montanistov

Figure 2. Different designs of St. Barbara – patroness of miners and metallurgists

Slika 3. Pogled na sklop z okrasnimi krožniki, večina izvira iz 19. stoletja

Figure 3. View to ornamental plates, most of them from 19th century

del, lahko seže katerakoli informacija v trenutku. To je vsekakor zasluga neslutenega razvoja materialov. Je pa zato postal svet tudi ranljiv kot še nikoli poprej.

V ospredju tega razvojnega pohoda je že v samem začetku izstopal kovač. Prvotno je združeval vse, bil je talivec, livar, oblikovalec. Bil je umazan, prepoten. Stvari,

ki jih je počel, pa so bile uporabne in lepe. Posedoval je tudi moč bogov, spreminjal je naravo substance. Spreminjal je brezoblično kamenino v bleščečo kovino. Po lastni volji jo je utekočinjal ali strjeval, ji dal togost ali pa jo napravil kovno. Metal je ljudi fasciniral, hkrati je bil skrivnosten. Grški filozofi so se spraševali, kaj se s kovino dogaja, ko jo kovač segreje. Prišli so na atomistično predstavo. Ostali, manj zainteresirani na filozofiji, so kovino enostavno občudovali in uporabljali, in z njeno uporabo so ustvarjali to, čemur danes rečemo civilizacija. V začetku so oblikovali predmete, ki so jih že poznali, kasneje so oblikovali orodja za kmetovanje, lonce za kuho, orožje za vojne in nakit za religiozne in slavnostne namene.

Rezultati uporabe kovin so bili presenetljivi. Njihova vloga in nasploh vloga tehnike na razvoj človeka je premalo znana in ni ovrednotena. Priče tehničnega razvoja tega niso spremljale in zapisale z besedami. Shranjen je le v ohranjenih objektih in predmetih. Pa še v teh tega vselej ne prepoznamo. Današnja znanost mora vse to šele rekonstruirati, analizirati in smiselno povezati.

Vsekakor pa že vemo, da človek kovine ni odkril zato, da bi z njo nadomestil kameno orodje, da bi zato imelo orodje boljše lastnosti. Kovina se je pojavila v zavesti človeka zaradi človekove umetniške senzibilnosti, ko je pred tisoči let postal pozoren na lep kamen. Ne glede na to, da je kasneje industrijska revolucija razvila gromozanske industrije, da so kovine v začetku vplivale skoraj na vsako fazo človekovega razvoja, pa so do približno pred dvesto leti, ena za drugo nastajale nove metode oz. tehnologije oblikovanja kovin skorajda vedno iz umetniško dekorativnih vzgibov.

Mnogo tisoč let zatem, ko je človek že kovaško hladno preoblikoval kovine, je odkril moč ognja za zmeščanje kovine in njeno lažje preoblikovanje. Navdih iznajdljivosti in racionalnosti ga je cca 3000 do 3500 p.kr. vodil do ulivanja predoblik, te tehnike je izpopolnjeval in nekatere kot npr. precizno litje s pomočjo voščenenih modelov, ki so še danes zelo uporabne, je uporabil za oblikovanje nesmrtnih umetniških del. Omenil sem že, da tovrstni postopki niso bili v davni zavestno zapisani, je pa človeško opravilo slikovno vklesano v kamnite bloke, je priča v obliki podob, ki so vžgane v glineno posodje. Mnogi najdeni predmeti so prave umetnine in priča razvite tehnike obdelave in predelave kovin skozi tisočletja. Knjige zaenkrat še niso zakladnica razumevanja vseh tehničnih postopkov davnine, so pa muzeji in nekatere zbirke pravi zakladi, ki še čakajo na znanstveno metalurško in arheološko razlago.

Šola, posebno še univerza, lahko tu stori mnogo. Same informacije in togo sklepanje še niso garancija za snovanje novih materialov, novih izdelkov in tehnologij. Razvijati je potrebno intuicijo tistih odločitev, ki so človeka varno vodile v njegovem razvoju tisočletja, brez škode na rušenje okolja, kot npr. nizkotemperaturne tehnologije, ponovna uporaba materiala ipd. Tu pa se imamo kaj učiti iz preteklosti. In tudi ta zbirka je zato izziv.

Prof. dr. Milanu Trbižanu, našemu rednemu profesorju livarstva, se zahvaljujem, ne le za širokogrudnost pri snovanju, postavitvi in podaritvi zbirke, pač pa za jasno sporočilo, ki ga predaja na mlajše in bodoče pedagoške delavce in metalurške inženirje, kar je tudi temelj preнове univerzitetnih izobraževalnih

programov po bolonjskih načelih, t.j. da je bodoči intelektualec osebnost s kompetenca-mi, ki združujejo znanje, kreativnost in podjetnost, ter ob uporabnem tehničnem znanju tudi širino humanista - svetovljana.

KAKO JE ZBIRKA NASTALA IN NJENO

MESTO V LIKOVNI UMETNOSTI

PROF.DR.MIRKO JUTERŠEK

-UMETNOSTNI ZGODOVINAR

Obstojijo najrazličnejše zbirke iz vseh mogočih področij in v vseh razberemo neko preteklost, tudi med tistimi, ki segajo v naš čas. Sedanjosti in naših dni se dotika tudi zbirka ulitkov profesorja Milana Trbižana, ki bo od današnje predaje javnosti stalno na ogled na Oddelku za materiale in metalurgijo Naravoslovnotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Najprej bi rad opozoril, da sestavljajo zbirko ulitki, ki so nastali večinoma namensko ob raznih strokovnih srečanjih livarjev in z njimi povezanih strok. V zbirko vključeni predmeti so nastali v znak pozornosti in bili izročeni udeležencem iz vidika spoštovanja svojim kolegom pa tudi ponosa darovalcev v dokaz o njihovih lastnih organizacijskih in livarskih zmožnostih.

Ulitke, pridobljene ob raznih priložnostih, vsi niso tako z veseljem shranjevali, kot je to počel profesor Milan Trbižan. Tovrstno zbiranje ulitkov odraža pri njem predvsem zanimanje za stroko in seveda tudi spoštovanje do kolegov in vseh, ki so povezani z livarstvom. Vsak v razstavo vključen predmet ima svojo zgodbo. Po svoje odraža tudi povezavo Milana Trbižana s številnimi prijatelji, kolegi in znanci, strokovnjaki s področja livarstva številnih evropskih dežel.

Milan Trbižan se je že na kamniški gimnaziji usmerjal v metalurško stroko, tako kot jaz v umetnost! Dolgo osemletno šolsko tovarištvo in nazadnje še izbirni maturitetni izpit iz kemije je prijateljstvo med nama le še utrdilo. Pri medsebojnem zanimanju za najino delo mi je njegova poklicna predanost nenehno vzbujala spoštovanje. Ni bilo kovinskega predmeta, kot so ulite ograje, pokrovi jaškov, kandelabri in podobni predmeti iz bližnjega okolja, da mu Trbižan ne bi posvetil vsaj kanček strokovne pozornosti. Pri tem je zanimivo, da za obliko in zunanjo podobo teh kovinskih ulitkov, ki je predvsem mene zanimala, ni bil gluha.

Spomnim se, kako mi že v začetku sedemdesetih let ni bilo vseeno, ko je z zanimanjem sprejel moje visoko mnenje npr. o slikarju, zdaj vodilnem profesorju na likovni akademiji Emeriku Bernardu, se pravi v času, ko umetnostna stroka še ni hotela vedeti zanj. Pritegnilo me je tudi njegovo občudovanje in s tem povezano hranjenje slikovitejših livarskih modelov, posebno iz peska narejenih livarskih jeder. Občudoval je njihovo zanimivo, z votlimi prostori povezano obliko. Iz estetskega vidika je livarske modele, predvsem jedra upošteval tudi kot del opreme svojega kabineta in to veliko preden so se slovenski umetniki in teoretiki v likovnem ustvarjanju pričeli navduševati nad programskim postavljanjem t.i. prostorskih instalacij in performansov. Trbižanovo občudovanje form iz livarskega sveta je v nečem mogoče primerjati z likovno dejavnostjo, hočem le opozoriti na njegov odnos in občutljivost do nevsakdanjega okolja, ki mu ga je nudilo livarstvo. Želim le opozoriti na odprtost in sprejemljivost Milana Trbižana do vsega, kar je kdo ustvaril v livarstvu.

Zbirka ulitkov je bila zanj torej privlačna kot rečeno tako iz spominskega kot tudi strokovnega vidika, in ne nazadnje tudi nam predstavljajo dokument dosežkov in raven ulivanja. Zgovorni so pa tudi iz povsem oblikovno umetniškega vidika. Ko so v zadnjih letih njegovi strokovni kolegi spoznali, kaj mu ulitki pomenijo, so mu s še toliko večjo pozornostjo poklanjali tovrstne predmete.

Ideja, da bi te ulitke Milan Trbižan poklonil fakulteti, kot zaključeno osebno zbirko, je dozorevala počasi do odločitve, ko je končno odkril smisel in pomen svojega s stroko povezanega zbiranja.

Fakulteta se je hitro odločila in sprejela njegovo ponudbo, saj z zbirko ulitkov posreduje enkratno dokument o njihovi strokovni povezanosti z livarstvom v svetu v obliki, ki nekaj velja le kot celota, kot nek določen časovni izsek iz njihove pedagoške in praktične dejavnosti. Zbirka ne propagira posameznih ulitkov, na način drugih številnih zbirk v svetu in tudi v Sloveniji. Opozarja na vključenost fakultete in njihovih učiteljev v stroko, hkrati pa odseva v zbirki tudi strokovna raven livarstva, v bronu in sivi litini na primerih umetniško zanimive male plastike.

Zbirko ulitkov spremlja razstavni katalog, glede na vsebino pa so ulitki urejeni po sklopih.

Zaradi tesnejše vsebinske povezanosti z livarstvom bi kot posebno zanimivost lahko izpostavili kiparske upodobitve sv. Barbare kot zaščitnice rudarjev. V zbirki je več upodobitev te svetnice. Barbari s krono na glavi in stolpom ob nogah ter z metalurškim simbolom, kladivom in kleščami, sta na-

stali pred kratkim in sta umetniški izdelek kiparja Jureta Smoleta, učitelja – tehnologa livarstva na Akademiji likovnih umetnosti v Ljubljani.

Med malo plastiko s področja figuralike so tesneje z livarstvom povezani mali kipci livarjev s težkimi posodami za ulivanje taline v rokah. Po izgledu teh težakov, po izdelanosti, obliki, mdr. stilizaciji, lahko ugotovljamo čas njihovega nastanka.

S praktičnim namenom, se pravi igri, so bile v zbirko ulitkov vključene male, v 19. stoletju nastale, šahovske figure iz jeklene litine, katerih originalni primerek je hranjen v graškem Joaneum muzeju v Avstriji, praktični predmeti so še zvonci, posoda in svečniki.

Poseben niz sestavljajo upodobitve živali. V primerkih lahko prepoznamo privlačne in simpatične ulitke male plastike, ki so izdelani v raznih stilih 19. in 20. stoletja, od realističnega prikaza živali kot so npr. v umetnosti pogosto skozi tisočletja najrazličnejše upodobljeni levi in bizoni, do moderno, stiliziranih in shematiziranih podob sov, simbola učenosti, v našem primeru vsi v velikosti namiznih obtežilnikov.

V sklop figuralne plastike z moderno oblikovanim ženskim torzom ali ekspresionistično poenostavljeno čepečo ženo postavimo lahko tudi niz miniaturnih portretnih upodobitev slovenskih znamenitih mož, izdelke kiparja Mihe Kača. Sem lahko uvrstimo tudi sodobno oblikovano skledo, okrašeno z odtisom prave slovenske oziroma idrijske čipke.

V zbirki je še nekaj okrasno uporabnih ulitih predmetov, od velikih ploščatih krožnikov

z renesančno motiviko do po videzu čipkasto lahkotnih krožnikov 19. stoletja, ko so nekatere ulivali tudi pri nas na Dvoru pri Žužemberku.

Umetnostno zanimiva je še serija medalj in plaket, posamično prave mojstrovine medaljerstva v svetu, ulite, a včasih podobne kovanim novcem. Med moderno oblikovanimi predmeti s simbolno vsebino pa zasluži še posebno pozornost na naslovnici kataloga upodobljeno kovinsko sonce s plamenastimi žarki kiparja Tomaža Kolariča. Posamezne žarke so ponesli v svet kot spomin na strokovno srečanje ob osamosvojitvi Slovenije strokovni kolegi, in tudi »botri« pričujejoče zbirke ulitkov!

Ob predaji besede drugim lahko le še zaželim, da bi zbirka dosegla svoj namen tako med študenti fakultete kot tudi krepitvi skupne samozavesti v livarski stroki, ki se že ponaša z bogato tradicijo.

POZDRAVNI NAGOVOR

PROF. DR. REINHARD DÖPP

– TEHNIČNA UNIVERZA CLAUSTHAL

Ob otvoritvi galerije »Zbirka umetniških ulitkov profesorja Milana Trbižana« pristočno čestita Tehnična univerza v Clausthalu. Prisotno je pomembno število predstavnikov TU Clausthal ob 50 letnici kooperacije med partnerskima univerzama v Ljubljani in Clausthalu, med njimi so prisotni bivši rektor prof. dr. Georg Müller pod vodstvom nove podpredsednice dr.-inž. Ines Schwarz, prof. dr.-inž. Günter Borchardt, prof. dr.-inž. Günter Brenner, prof. dr. rer. nat. Dieter Kaufmann, prof. dr. rer. nat. Wolfgang Schade.

Veselimo se nad lepo zbirko umetniških ulitkov, za kar gre zahvala profesorju M. Trbižanu. Pri razstavljenih ulitkih gre za umetniške eksponate, ki nimajo samo zahtevne in lepe oblike, temveč imajo tudi posebno povezavo z donatorjem zbirke in Ljubljano. V našem primeru je povezava med Ljubljano in Clausthalom podana z ulitkom sv. Barbare iz litega železa kot vez med železarji in livarji v Ljubljani in Clausthalom, ki ni samo tradicionalna, temveč tudi izredno živahna. Pri tem mislim na prof. Rekarja iz Ljubljane, ki je prof. Oelsnu v Clausthalu podaril bogato okrašen kovan lesteneč, ki se nahaja v avli Inštituta za metalurgijo. Nadalje mislim na prof. Cirila Pelhana in prof. Eberharda Schürmanna iz Clausthala. Prof. Milan Trbižan se je pojavil v nemški literaturi že v letu 1972, kasneje je kolega Trbižan večkrat predaval na Clausthalskih livarskih kolokvijih. Nasprotno sva s kolegom Schürmannom imela mnoga leta priložnost poročati na posvetovanjih v Portorožu o raziskovalnih dosežkih v Clausthalu. Moja želja je, da bi tudi naslednje generacije iz Ljubljane in Clausthala obdržale prijateljsko izmenjavo in jo nadgrajevale. V zahvalo za dolgoletne strokovne in osebne stike podarjam dragoceno knjigo avtorjev R. Nemetz in D. Thiersen: »Sv. Barbara: Pot svetnice skozi čas« v založbi Glückauf Verlag Essen. Za konec še moje osebne 4 verze za vse in posebej za Milana Trbižana:

*Wir wünschen Glück und Gottes Segen,
Gesundheit, Vertrauen auf allen Wegen!
Für Ihren und Deinen weiteren Lebenslauf
mit Dank der Gruss und Wunsch: Glückauf!*

Vaš in Tvoj Reinhard Döpp

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI

AKADEMIK PROF.DR. BOŠTJAN ŽEKŠ,
PRESEDNIK SAZU

V veliko čast in v veliko zadovoljstvo mi je, da lahko sodelujem na odprtju te zbirke in da vas pozdravim v imenu Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Razlogov, da sem vesel, da lahko sodelujem pri tem odprtju, je več, pa bi naštel samo tri.

Eden je to, da prihajam iz Slovenske akademije znanosti in umetnosti in včasih ljudje sprašujejo, kako pa to paše skupaj. Paše skupaj tako: ta zbirka predstavlja umetnost in znanost, umetnost in tehnologijo in posega v tisto, kar je najboljšega v človeku: da zna nekaj narediti in da ve, kako narediti nekaj lepega. Prevečkrat pozabljamo, da vse te stvari, znanost in umetnost, izvirajo iz iste osnovne obrtniške želje človeka, da bi nekaj naredil in te stvari so se razvile na žalost preveč vsaka po svoje in take zbirke prispevajo k temu, da nas spomnijo, da smo celota.

Druga stvar, zaradi katere me veseli, da sem tukaj, je to, da ta zbirka ni posvečena samo umetnosti, ampak deloma tudi zgodovini na področju tehnologije. Večkrat si mislimo, da smo preživeli kot narod in na koncu dobili svojo državo samo zaradi kulture, samo zaradi jezika, samo zaradi literature, seveda tudi zaradi tega, ampak tudi zaradi velikega tehnološkega znanja, obrtniškega znanja, ki nas je postavilo na isti nivo kot so ga imeli ostali narodi, ki so imeli svoje države. Zato se bomo lahko ob tej zbirki vedno spomnili, da smo tudi na tem tehničnem področju pomembno prispevali svetu in da moramo še naprej pomembno prispevati svetu, da ne

bomo živeli samo od umetnosti, da bomo živeli tudi od kruha.

Tretja stvar, ki bi jo rad omenil ob tej priliki pa je to, da je ta zbirka donacija, kar je pri nas še malo nenavadno. Mi nismo v obdobju, ko bi ljudje kaj dajali, donirali. Enkrat lani sem bil na sestanku v Nemčiji, ko so nam predstavljali vse donacije, fundacije, privatne, državne, milijone stvari, pa sem jaz začudeno na glas vprašal, zakaj pa pri nas tega ni. Pa so Nemci rekli, saj pri nas do 25 let po vojni tudi ni bilo ničesar, ko se stvari spremenijo, ko iz revščine prehajamo v bogastvo, ljudje neradi kaj dajo. In če zdaj računamo, da bo pri nas tudi trajalo 25 let, 15 smo jih že preživeli, ugotavljam, da profesor Trbižan za 10 let prehiteva ostale in mu zato čestitam. Mislim, da je to lepa gesta, prepričan sem, da boste bolj uživali v tej zbirki, ko jo boste prišli včasih pogledat in videli, da jo študentje gledajo, kot bi jo imeli doma zaprto v omarah.

Razstava ulitkov profesorja Trbižana je odprta, želim ji lepo, dolgo in mirno življenje kot tudi fakulteti.

AVTOR ZBIRKE

PROF.DR. MILAN TRBIŽAN

Zeleno luč za postavitve Zbirke je dal Oddelek za materiale in metalurgijo ter dekan prof. dr. Rado Turk, ki so takoj in enoglasno podprli predlog o donaciji. Priprave za razstavo, katalog, zloženko in spletno stran je več mesecev vodila Katarina Trbižan, ki je tudi skrbela, da se delo med mojo boleznijo ni ustavilo. Moj naslednik, doc. dr. Primož Mrvar, je zaslužen za ureditev prostora in pomoč pri organizaciji.

Seveda pa moram poseči tudi desetletja nazaj, ko sta na mojo tovrstno usmeritev vplivala dva prijatelja: umetnostni zgodovinar prof. dr. Mirko Juteršek, ki mi je nenehno odpiral umetniški svet in dr.-inž. Karl-Heinz Caspers iz Nürnberga, ki je ob vsakem obisku prinesel ne samo nove ulitke, ki jih je ulival, temveč tudi obilo navdušenja. Mnoge od njih vidimo v zbirki.

Težišče mojega mednarodnega delovanja je bilo 5 držav, od koder je v zbirki tudi največ eksponatov: Nemčija, Češka, Avstrija, Hrvaška in Poljska, zato posebej pozdravljam delegacije iz teh držav, ki so se udeležile današnjega odprtja, ravno tako pa tudi njeno ekselenco češko veleposlanico Ivano Hlavsovo in podpredsednico TU Clausthal dr.-inž. Ines Schwarz.

Veliko je tudi eksponatov slovenskih podjetij, pomemben je prispevek kiparjev iz Slovenije, ki so se radi odzvali na pobude Katedre za livarstvo, za oblikovanje in izdelavo priznanj ob raznih priložnostih. To so Tomaž Kolarič, docent mag. Jure Smole, Nataša Prestor in Miha Kač.

Zahvaljujem se tudi vsem, ki so danes nastopali: Andreji Humar in Maticu Smolnikarju za glasbeni uvod, dekanu prof. dr. Radu Turku za uvodne besede, umetnostnemu kritiku prof. dr. Mirku Juteršku za prikaz razstave, kolegu prof. dr.-inž. Reinhardu Döppu iz TU Clausthal za prijateljske besede, posebej pa predsedniku SAZU akademiku prof. dr. Boštjanu Žekšu, da je bil pripravljen razstavo otvoriti.

Slika 4. Gotski krožnik, 20 cm, siva litina
Figure 4. Gothic plate, 20 cm, grey iron

Slika 5. Krožnik z ornamentiko, 23 cm, bron
Figure 5. Plate with ornamental, 23 cm, bronze

Slika 6. Krožnik z morskimi bogovi, 22 cm, siva litina

Figure 6. Plate with sea Gods, 22 cm, grey iron

Slika 7. Schinkel krožnik, 27 cm, siva litina

Figure 7. Schinkel plate, 27 cm, grey iron

Slika 8. Svečnik s kariatido, 26 cm, siva litina

Figure 8. Candlestick with caryatid, 26 cm, grey iron

Slika 9. Sveta Barbara, zaščitnica montanistov, 43 cm, bron

Figure 9. Saint Barbara, patroness of miners and metallurgists, 43 cm, bronze

Slika 10. Bronasta skleda z idrijsko čipko, 24 cm, bron

Figure 10. Bronze bowl with impression of Idrija's bobbin lace, 24 cm, bronze

Slika 11. Bronasta skleda z idrijsko čipko, 17 cm, bron

Figure 11. Bronze bowl with impression of Idrija's bobbin lace, 17 cm, bronze

Slika 12. Sonce, 23 cm, bron

Figure 12. The sun, 23 cm, bronze

Vstop in ogled razstave je brezplačen in je mogoč vsak delovni dan med 8. in 17. uro, vodenje skupin ali posameznikov je možno po dogovoru z Milanom Trbižanom (GSM: 031 605 566), ki daje tudi informacije o kataloških podatkih in drugem.

POVZETEK

V prostorih Oddelka za materiale in metalurgijo Naravoslovnotehniške fakultete je od 21. junija 2006 razstavljen zbirka umetniških ulitkov, ki jo je doniral prof. dr. Milan Trbižan. Vsi eksponati so opisani v katalogu, ki ga je pripravila Katarina Trbižan, univ. dipl.inž. Razstava želi opozoriti na delež slovenskega prostora pri velikem razcvetu umetniškega litja, ki je tedaj vladalo v tedanji Nemčiji in v deželah Avstroogrške monarhije. Tedanji dosežki, posebno na področju litega železa, so do danes nepreseženi. V drugem delu zbirke so eksponati domačih kiparjev, ki so na pobudo avtorja pripravili nekaj zelo uspešnih stvaritev, kot so sonce ob osamosvojitvi, slovenska sv. Barbara in v bron ulit odtis idrijske čipke.

SUMMARY

Casting collection of professor Milan Trbižan

At Department for Materials and Metallurgy, Faculty of Natural Sciences and Engineering was on 21st June 2006 exhibited collection of art castings, donated by Prof. Dr. Milan Trbižan. All exhibits are described in catalogue, which was prepared by Dipl. Eng. Katarina Trbižan. Exhibition wants to warn on part of Slovenian region by great bloom

of art casting, which at that time ruled in Germany and countries of Austrian-Hungary monarchy. Those achievements, specially in the field of grey iron, are still not exceeded. In second part of collection are exhibits of Slovenian sculptors, who prepared on the initiative of author some very successful creations, such as the sun by the Slovenian independence, Slovenian St. Barbara and in bronze casted impression of Idrija's bobbin lace.

REFERENCE

- [1] K. TRBIŽAN: Razstavní katalog »Zbirka ulitkov profesorja M. Trbižana«, Naravoslovnotehniška fakulteta, 2006, 138 strani
- [2] Spletna stran www.isc.si
- [3] Spletna stran www.omm.ntf.uni-lj.si
- [4] Zloženska »Zbirka ulitkov profesorja M. Trbižana«